

मुन्धुम, लिम्बू संस्कार र जलवायु परिवर्तन

पूर्वी नेपालमा गरिएको एक मानवशास्त्रीय अध्ययन

मुन्धुम, लिम्बू संस्कार र जलवायु परिवर्तन

-तिर्थकुमारी लिङ्देन, २०७०

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अन्तर्गत
समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता
परिपूर्तीको लागि तयार पारिएको
शोधपत्र

प्रस्तुतकर्ता
तिर्थकुमारी लिङ्देन
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौं
भर्ना वर्ष २०६६-०६७, रोल.नं. ५५८
रजिष्ट्रेशन नम्बर ६-१-२१५-२७४-२०००
२०७०

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं
नेपाल

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालयबाट मानवशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर तहको उपाधि प्राप्तको आंशिक आवश्यकता पूर्तीका लागि तिर्थकुमारी लिडदेनले “मुन्धुम, लिम्बू संस्कार र जलवायु परिवर्तन: पूर्वी नेपालमा गरिएको एक मानवशास्त्रीय अध्ययन” भन्ने विषयमा मेरो निर्देशन र सुपरिवेक्षणमा तयार पार्नुभएको हो । म उहाँको कार्यप्रति सन्तुष्ट छु । प्रस्तुत सोधपत्रलाई आवश्यक मूल्याङ्कनको लागि सिफारिस गर्दछु ।

जीवनमणि पौडेल

सह प्राध्यापक

सोध निर्देशक

समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौं

मिति :- २०७०/१/२०

त्रिभूवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं
नेपाल

स्वीकृति पत्र

त्रिभूवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अर्न्तगत मानवशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधि प्राप्तिका लागि तिर्थकुमारी लिङ्देनद्वारा तयार पारी प्रस्तुत गरेको “मुन्धुम, लिम्बू संस्कार र जलवायु परिवर्तन: पूर्वी नेपालमा गरिएको एक मानवशास्त्रीय अध्ययन” विषयक शोधपत्र मानवशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधि प्राप्तिका लागि उचित ठहरिएकोले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ।

सोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

विभागीय प्रमुख

प्रा. डा. ओम गुरुङ

आन्तरिक परीक्षक

सहायक प्राध्यापक
जीवनमणि पौडेल

बाह्य परीक्षक

उप-प्राध्यापक
डम्बर चेम्जोङ

मिति: २०७०/१/२०

कृतज्ञता

सर्वप्रथम अध्ययन क्षेत्रका सम्पूर्ण उत्तरदाताहरुमा अमूल्य समय दिई जानकारी प्रदान गरिदिनु भएकोमा भारी आभार तथा कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । त्यसैगरी पटक-पटक मोबाइलवार्ताबाट तथ्याङ्क उपलब्ध गराई सहयोग गर्नु हुने मुख्य उत्तरदाता मचिन्द्र साँवा, शक्तिहाड साँवा र सुकरानी साँवाप्रति विशेष कृतज्ञता र आभार व्यक्त गर्दछु ।

त्यसैगरी प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा आफ्नो अमूल्य समय दिई उपयुक्त निर्देशन, सरसल्लाह, सहयोग र प्रेरणा दिनु हुने मेरो शोध निर्देशक त्रिभूवन विश्वविद्यालय समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभागका सहायक प्राध्यापक जीमनमणि पौडेलप्रति हृदयदेखि नै आभार व्यक्त गर्दछु । वहाँको सहयोगविना यो शोध पूरा हुने थिएन ।

साथै समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभागप्रति आभारी छु, जुन विभागले मलाई यस विषयमा शोध गर्ने अनुमति र अध्यायन गर्ने अवसर प्रदान गरेको छ । यसैगरी यस विभागका विभाग प्रमुख प्रा. डा. ओम गुरुङप्रति पनि म अनुगृहित छु । त्यसैगरी बाह्य परीक्षक उप-प्राध्यापक डम्बर चेम्जोङ्गप्रति कृतज्ञ छु ।

यस शोधपत्र पूरा गर्न महत्वपूर्ण सल्लाह, सुझाव र सहयोग गर्ने साथीहरु भीमा माबो, पञ्चशोभा राई, शान्ता चेम्जोङ्ग, मञ्जु गुरुङ, चित्र मगर र विष्णु रेश्मी मगरलाई धन्यवाद ।

म श्रद्धा गर्छु, बुवा पुण्यप्रसाद लिडदेन, आमा मन्दरानी नेम्बाङ, दाइ-भाउजु तथा दिदी-भेनाहरुमा, प्रेरणा, आशीर्वाद र आर्थिक सहयोग गरिदिनु भएकोमा । त्यसैगरी भाइ, बुहारीमा पनि आभार व्यक्त गर्दछु । अन्त्यमा, मेरो श्रीमान् आडबुहाड अबोध अविरललाई साथ र सहयोगको लागि स-प्रेम धन्यवाद ।

मिति: २०७०/१/२०

तिर्थकुमारी लिडदेन

विषय सूचि

पेज नं.

सिफारिस पत्र
स्वीकृति पत्र
कृतज्ञता पत्र
विषय सूचि

अध्याय: एक : परिचय	१-५
१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२ समस्याको कथन	३
१.३ उद्देश्यहरु	४
१.३.१ सामान्य उद्देश्यहरु	४
१.३.२ विशिष्ट उद्देश्यहरु	४
१.४ अध्ययनको कहत्व	४
१.५. सैद्धान्तिक तथा अवधानात्मक स्वरूप	५
अध्याय: दुई : पूर्व साहित्य समालोचना	६-१९
२.१ विश्वव्यापी जलवायु परिवर्तनको अवस्था	६
२.१.१ एसियामा जलवायु परिवर्तनको अवस्था	६
२.१.२ नेपालमा जलवायु परिवर्तनको अवस्था	६
२.२ जलवायु परिवर्तन र मौसम परिवर्तनमा मानवशास्त्रीय अध्ययन: एक समीक्षा	७
२.२.१ प्राग ऐतिहासिक मानवशास्त्रीय दृष्टिकोण	८
२.२.२ जनजाति मानवशास्त्रीय दृष्टिकोण	१०
२.२.३ साँस्कृतिक मानवशास्त्रीय दृष्टिकोण	११
२.२.४ नेपालको सन्दर्भमा जलवायु परिवर्तनको मानवशास्त्रीय अध्ययन	१८
अध्याय तीन : अनुसन्धान विधि	२०-२३
३.१ क्षेत्र छनौट	२०
३.२ समग्रता र नमुना छनौट	२०
३.३ तथ्याङ्कको स्रोत र प्रकृति	२१
३.३.१ अन्तरवार्ता	२१
३.३.२ अवलोकन	२१
३.३.३ सामूहिक छलफल	२२
३.४ कार्यक्षेत्रका अनुभवहरु	२२
३.५ द्वितीय स्रोत	२३
३.६ तथ्याङ्कको प्रस्तुति र विश्लेषण	२३
३.५ अध्ययनको सीमाहरु	२३
अध्याय: चार : अध्ययन क्षेत्रको भौगोलिक तथा साँस्कृतिक परिचय	२४-४४
४.१ अवस्थिति	२४
४.२ मौसमी चक्र र लिम्बू समुदायको सामाजिक तथा साँस्कृतिक जीवन	२४
४.३ बाँफो बस्ती: सामाजिक परिचय	२७

४.३.१. बसोबास	२७
४.३.२. जनसंख्या	२८
४.३.३. धर्म	२८
४.३.४. आर्थिक पक्ष	२९
४.४. मुन्धुम	३०
४.५. प्राकृतिक स्रोतहरू	३२
४.५.१. पानी	३२
४.५.२. वनजंगल	३४
४.५.३. माडगेना संस्कारमा फूलको महत्व	३७
४.५.४. माटो वा भूमि	४२
४.५.५. डाँडा	४४

अध्याय : पाँच

४५-५२

५.१. स्थानीय लिम्बूहरूको जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी अवधारणा	४५
५.२. जलवायुसम्बन्धीको अवधारणा	४५
५.३. कुहिरोप्रतिको अवधारणा	४६
५.४. पानीसँग सम्बन्ध र अवधारणा	४७
५.५. तापक्रमसम्बन्धी अवधारणा	४८
५.६. बोटविरुवासँगको (फूल) सम्बन्ध र अवधारणा	४९
५.७. जलवायुसँग जोडिएका मुन्धुमी दन्ते कथा र परिवर्तन	५१

अध्याय : छ

५३-५५

६.१. सारंश	५३
६.२. निश्कर्ष	५८

सन्दर्भ सामग्रीहरू

५९

प्रश्नावली

६३